

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת חוקת הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון ערה), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ואף עברו עריכה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

United States

ארץ הקודש

1469 President st.

ת.ד. 2033

Brooklyn, NY 11213

כפר חב"ד 60840

oh@chasidus.net

טלפון: 03-960-4832

718-473-3924

פקס: 03-960-7370

נדפס באדיבות

The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237

718-628-6700

תוכן העניינים

ה **מקרא אני דורש**
יבאר לשון הפסוק "זאת חקת התורה" דמשמע שהיא החוקה היחידה דהרי ישנם עוד מצוות שהם בגדר חוקים, ויבאר דבשאר המצוות יש פרטים המובנים בשכל משא"כ בפרה אדומה שהיא למעלה מהשכל לגמרי, ועפ"ז יבאר דיוק לשון רש"י בפירושו.
(ע"פ לקוטי שיחות ח"ח ע' 123)

ט **פנינים – עיונים וביאורים קצרים**
י **יינה של תורה**
לך אני מגלה טעם פרה: קיום מצות פרה ע"י משה רבינו
התורה כולה נקראת ע"ש משה, מצות פרה נקראת ע"ש משה, ונקראת "חוקת התורה" / "משה עבדי" מביא את ה"חוקים" בכל המצוות – והוא עצמו יודע טעם פרה / משה מתפלל על חסרונם של כלל ישראל והוא אינו חסר / זאת חוקת התורה.
(ע"פ ספר המאמרים מלוטט – תמוז ע' כב ואילך)

טו **פנינים – דרוש ואגדה**
טז **חדושי סוגיות**
בהא דלא יהא אכזרי מלמחול. ידייק במה ששינה הרמב"ם בדין מחילה בכ"מ ואף סתר א"ע / יקדים בהא דרש"י שינה מן הש"ס ויליף לדין מחילה מפרשתנו / יסיק דרש"י מיירי בדין מחודש במחילה, שצריך להוסיף ולהתחסד עם הנמחל / עפ"ז מיישב שפיר דכמה גדרים איכא במחילה גופא, וזהו ששינה הרמב"ם לשונו בהלכותיו.
(ע"פ לקוטי שיחות חלק כח ע' 138 ואילך)

כו **תורת חיים**
מכתבי קודש מכ"ק אדמו"ר מלויבאוויטש צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בענין ההכרה והנחיצות בלימוד הלכות הצריכות בחיים היום-יומיים.

כט **דרכי החסידות**
שיחות ואגרות-קודש מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע אודות דרכי עבודת ה' של החסיד הנודע ר' גרשון-בער מפאהאר.

מקרא אני דורש

זאת חקת התורה

יבאר לשון הפסוק "זאת חקת התורה" דמשמע שהיא החוקה היחידה דהרי ישנם עוד מצוות שהם בגדר חוקים, ויבאר דבשאר המצוות יש פרטים המובנים בשכל משא"כ בפרה אדומה שהיא למעלה מהשכל לגמרי, ועפ"ז יבאר דיוק לשון רש"י בפירושו

א. בריש פרשתנו מעתיק רש"י את לשון הכתוב "זאת חקת התורה", ומפרש: "לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל, לומר 'מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה' – לפיכך כתב בה 'חוקה', גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה".

ובפשטות, כוונת רש"י היא לבאר את תיבת "חוקת", שנראית מיותרת; כי לכאורה, היה הכתוב צריך לומר רק "זאת התורה" (כלשון הכתוב בכ"מ (צו ז, לו; מצורע יד, נד); וגם בפרשתנו גופא: (יט, יד) – ולמה הוצרך להוסיף תיבת "חוקת"? ועל זה מפרש, שלשון "חוקת" שייך לזה שמצוה זו אין בה טעם "ואין לך רשות להרהר אחריה".

אמנם לפי זה, היה צריך רש"י להביא רק תיבת "חוקת" (שאותה בא ליישב) – ולמה העתיק ב'דיבור המתחיל' גם את התיבות "זאת . . . התורה"?

ב. אך ביאור הענין, דבאמת כוונת רש"י אינה ליישב תיבת "חוקת" לבדה [והרי כבר בכ"מ הסביר רש"י שלשון "חוקה" שייך למצוות שיש בהן קושיות ותמיהות כו' (ראה פירושו לתולדות כו, ה. בשלה טו, כו. אחרי יח, ד. קדושים יט, יט)]; אלא, לבאר את כללות הלשון "זאת חוקת התורה" (ולכן העתיק כל שלושת התיבות):

הלשון "זאת חוקת התורה" משמעה, ש"זאת" – פרה אדומה – היא "חוקת התורה", ה"חוקה" היחידה של התורה. ולפום ריהטא אין זה מובן כלל (וכמ"ש במפרשים כאן), שהרי כבר פירש רש"י עצמו (במקומות הנ"ל) שגם "אכילת חזיר ולבישת שעטנו וכיוצא בהם" הם "חוקים" – ואם כן, איך אפשר לומר שדוקא פרה אדומה, מצוה "זאת", היא "חוקת התורה"?

ועל זה מסביר רש"י, שמצוה זו יש בה דבר מיוחד, שבה "השטן ואומות העולם מונין את ישראל, לומר 'מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה'" – עוד יותר משאר חוקים; ובמובן זה, הרי דוקא "זאת חוקת התורה" – ולא שאר מצוות.

והיינו, כי ב"חוקים" יש שני סוגים (בהבא לקמן – ראה משנ"ת במדור זה בש"פ חוקת תשס"ח, עיי"ש באורך):

(א) יש "חוקים" שבכללות הם בגדר השכל, ורק שפרטים מסויימים בהם מעוררים קושיא ופליאה – ואלו הם ה"חוקים" שמזכיר רש"י במקומות אחרים, כמו "אכילת חזיר ולבישת שעטנו" (וראה שיחת ש"פ אחרי תשכ"ז).

(ב) "חק" שהוא בכלל לא בגדר השכל – ו"חק" זה קיים דוקא במצות פרה אדומה, כי דוקא היא "חוקת התורה", ה"חוקה" היחידה (בכל התורה) מסוג זה שאינו מתיישב בשכל כלל.

ואזיל רש"י לשיטתו, בפ' בשלח (טו, כה): נאמר שם שהקב"ה שם בפני ישראל "חק ומשפט" – הכתוב אומר "חק" סתם, מבלי להסביר למה כוונתו; ורש"י מפרש שהכוונה היא ל"פרה אדומה". ותמהו המפרשים – מנין למד רש"י שהכוונה היא דוקא לפרה אדומה, הרי קיימים עוד "חוקים"? [ראה ס' זכרון שם: 'ונעלמה ממני מאיזה מקום למדה הרב ז"ל. ואין לומר שלמדה מ'חק', שאם כן כל חקות התורה גם כן כשעטנו וחבריו .. ומאי שנא פרה, וצריך עיון". – וראה בעוד מפרשי רש"י שם, ובשיחת ש"פ ואתחנן תשכ"ח בארוכה].

אלא שרש"י לטעמיה, שדוקא מצות פרה אדומה היא ה"חק" היחיד באופן זה שאינו מושג בשכל כלל, ולכן דוקא על פרה אדומה מתאים לומר "חק" סתם (בלשון יחיד), מצד החידוש המיוחד שיש בה, אפילו ביחס לחוקים אחרים.

ג. והענין בזה – הטעם לכך שפרה אדומה נחשבת "חוקה" מיוחדת במינה, שאינה מתיישבת בשכל כלל – יובן בהקדים:

הנה במפרשי רש"י (ראה דברי דוד. נחלת יעקב. צדה לדרך. ועוד) הסבירו את ה"חוקה" שבעניננו בשני פרטים:

(א) מי חטאת יש בהם דבר וחילופו: הם מטמאים את הטהורים ומטהרים את הטמאים (ראה במדבר רבה פ"ט, ה. תנחומא פרשתנו ז).

לקראת שבת

ז

(ב) בטהרת מי חטאת, מזים על הטמא שנים ושלוש טיפות בלבד והוא כבר נעשה טהור – מה שאין כן בטומאות אחרות, צריך הטמא לטבול את כל גופו במקוה (ראה במדבר ובה פ"ט, ח. תנחומא פרשתנו ח).

אולם אין נראה שלכך היא כוונת רש"י; כי:

הפרט הא', זה שמי חטאת מטמאים את הטהורים ומטהרים את הטמאים – הנה בדרך הפשט מובן הוא גם בשכל, כי: (א) כבר הביא בס' החינוך (מצוה שצז) דוגמא לזה, מ"כמה תרופות בעשבי האדמה ובאילנות .. מלאים סגולות בהפכים, יקררו החמים ויחממו הקרים" (ועד"ז כתב בבאר מים חיים על רש"י כאן). (ב) רש"י עצמו נותן לזה טעם (בפירושו בהמשך הפרשה, "מדרש אגדה" שהעתיק מיסודו של ר"מ הדרשן), וז"ל: "וכשם שהעגל מטמא כל העוסקין בו, כך פרה מטמאה כל העוסקין בה; וכשם שנטהרו באפרו, שנאמר 'ויזר על פני המים וגו'', כך ילקחו לטמא מעפר שריפת החטאת ונתן עליו מים חיים".

והפרט הב', זה שמספיקות שנים ושלוש טיפות כדי לטהר את כל האדם הטמא – הרי זה מדבר על אופן הטהרה של מי החטאת; אולם מדברי רש"י משמע, כי ה"חק" המיוחד, שייך לעשיית הפרה האדומה, ולא לטהרת מי החטאת (שבאה לאחר סיום עשיית הפרה, כמובן):

במקום אחר בפירושו (אחרי יח, ד) כאשר מדבר רש"י על כמה "חוקים" הוא מזכיר בין חוקים אחרים גם "טהרת מי חטאת" – ואילו בפרשת בשלח, כשנאמר "חק" בלשון יחיד, הוא כותב "פרה אדומה". משינוי זה בלשונו משמע, שאלו שני ענינים שונים: יש את "טהרת מי חטאת" שהיא דומה ל"חוקים" אחרים, ואילו ה"חק" המיוחד במינו הוא (לא "טהרת מי חטאת", אלא) "פרה אדומה", עצם עשיית הפרה.

ד. והביאור בזה:

"טהרת מי חטאת" (שבאה לאחר עשיית הפרה) הוא ענין שבכללותו מובן הוא בשכל: מובן הדבר שמים יש בכוחם להסיר לכלוך, ועל דרך זה מים כמו מי מקוה – יש בכוחם להסיר לכלוך רוחני (טומאה). אלא שב"טהרת מי חטאת" יש חידוש, והוא שבעוד בטבילה במקוה צריך הטמא לטבול את כל גופו במים, הרי במי חטאת מזים על הטמא כמה טיפות בלבד והוא כבר נעשה טהור (וראה לקוטי שיחות ח"ח ע' 185).

ולכן ענין זה דומה לשאר החוקים, שיש להם הבנה בכללות, ורק שיש קושי בהתאמת הפרטים;

אבל "פרה אדומה", היינו: עשיית הפרה, הוא ענין שאין לו מקום בשכל כלל:

אין להשוותה לשאר הקרבנות, שהרי (א) הרי לא מקריבים ממנה מאומה על גבי המזבח, (ב) עשיית הפרה, על כל פרטיה, מוכרחת להיות דוקא "חוץ לשלש מתנות" (רש"י פרשתנו יט, א) – בדיוק להיפך מקרבנות שמקומם הוא דוקא בפנים, במקום הקודש! [וראה

גם ספר החינוך מצוה שצז: "התימא הגדול בה מהיותה נעשית מחוץ למחנה שלא כדרך שאר הקרבנות".

וגם אין לדמותה לשעיר המשתלח, שנשלח "אל ארץ גזירה" וענינו הוא שנושא עליו את כל עוונות ישראל (אחרי טז, כב); כי, פרה אדומה (לפי הפשט) שייכת היא "לה" (יט, ח) – בהיפך משעיר המשתלח, ולכן נעשית על ידי כהן חשוב ביותר: "מצותה בסגן" (פרש"י יט, ג), ומזים ממנה "נוכח פני אהל מועד" (יט, ד), וכפי שמציין רש"י בהמשך הפרשה (יט, ט): "קראה הכתוב חטאת לומר שהיא כקדשים".

ונמצא איפוא שכללות עשיית הפרה היא ענין מחודש לגמרי, שאין לו הסברה בשכל; ולכן דוקא במצוה זו "השטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה", יותר משאר "חוקים" – ולכן "זאת (דוקא) חוקת התורה", "גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה".

”הקב”ה נלחם בשבילים”

אז ישיר ישראל את השירה הזאת
(כא, ז')

מצינו עוד פעם אחת בה אמרו בני ישראל
שירה להקב”ה – בעת קריעת ים סוף.

ויש לעיין מדוע רק בשני נסים אלו,
בפרשתנו ובקריעת ים סוף, אמרו בני ישראל
שירה, ולא בשאר הנסים בהם עזר להם הקב”ה
והצילם מאויביהם?

והביאור בזה, דבשני נסים אלו מצינו
הנהגה מיוחדת שלא היתה בשאר הנסים.

בשאר הנסים, כשבני ישראל היו במצב של
סכנה מאומות העולם, הי’ נס הישועה וההצלה
באופן שבני ישראל נלחמו באויביהם, ובאופן
נסי גברו עליהם ונצחום.

משא”כ בקרי”ס נאמר ”ה’ ילחם לכם
ואתם תחרישון” (בשלה יד, יד) שבני ישראל לא
היו צריכים לעשות כלום, וניצלו מאויביהם
בלי כל מלחמה מצדם. וגם כאן בפרשתנו,
היתה ההצלה כלשון הבחיי ”ישראל רואין . .
איך הקב”ה נלחם בשבילים . . והן אין יודעים
בזה כלום”.

ונס באופן כזה מורה על חיבה יתירה
מהקב”ה לבני ישראל, שלא רק שמצילנו
מיד אויבינו, אלא אף עושה זאת באופן שלא
נצטרך לפעולה ומלחמה כלל. וזה גרם שבני
ישראל יאמרו שירה להקב”ה ויודו לו על
חסדיו הנפלאים.

(עי”פ לקו”ש חכ”ג עי’ 153 ואילך)

השמועה ששמע הכנעני

וישמע הכנעני גוי יושב הנגב כי בא
ישראל דרך האתרים וילחם בישראל
דרך האתרים – דרך הנגב שהלכו בה
המרגלים
(כא, א ובפירש”י)

בשפתי חכמים כאן הק’, מדוע נקראת
”דרך הנגב” בה הלכו ישראל ”דרך האתרים”
ע”ש המרגלים, ”וכי המרגלים כבשו אותו
דרך, והלא דרך כבושה היא לכל עוברים
ושבים”?

ויש לבאר בזה, דהנה פירש רש”י (ד”ה
וישמע) דהשמועה ששמע הכנעני שלכן נלחם
בישראל, היתה ש”מת אהרן ונסתלקו ענני
כבוד כו”.

ובמפרשים (ראה ברע”ב כאן. ועוד) הקשו
”הרי הכתוב מפרש ששמע כי בא ישראל דרך
האתרים”, ומדוע פי’ ששמע ד”נסתלקו ענני
כבוד”?

אלא שקושיא אחת מתורצת בחבירתה.
דהרי עד שנסתלקו ענני הכבוד היתה הליכת
בני’ במדבר על פי העננים שהלכו לפניהם
”לנחותם הדרך” (בשלה יג, כא), אך כשנסתלקו
העננים לא ידעו את הדרך בה ילכו מעצמם,
אלא הלכו ע”פ הדרך שסללו המרגלים
לפנ”ז.

וזוהי השמועה ששמע הכנעני שבני’ לא
הלכו בדרך שהנחו ענני הכבוד, כ”א ב”דרך
האתרים”, היא הדרך שסללו המרגלים. וסרו
קושיות המפרשים.

(עי”פ לקו”ש חל”ח עי’ 78 ואילך)

יינה של תורה

לך אני מגלה טעם פרה: קיום מצות פרה ע"י משה רבינו

התורה כולה נקראת ע"ש משה, מצות פרה נקראת ע"ש משה, ונקראת "חוקת התורה" / "משה עבדי" מביא את ה"חוקים" בכל המצוות – והוא עצמו יודע טעם פרה / משה מתפלל על חסרונו של כלל ישראל – והוא אינו חסר / זאת חוקת התורה

חוקי ה' ומצוותיו מתחלקים כידוע ל"חוקים" ו"משפטים": מצוות שאין להם טעם גלוי, ומצוות המובנות בשכל. על מצוות פרה אדומה אמר הכתוב: "זאת חוקת התורה" – דאף ביחס לשאר החוקים שאין להם טעם גלוי (כבשר-בחלב וכיו"ב), הנה חוקה זו אינה מובנת גם לגביהם, וכדאיתא במדרש²: אמר שלמה על כל אלה (שאר חוקי התורה) עמדתי ופשפשתי, ופרשה של פרה אדומה חקרת, כיון שהייתי יגע בה ודורש וחוקר בה, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני.

מאידך, אף שגם שלמה המלך לא הבין ולא ידע טעם פרה, הנה משה רבינו ידע והשיג טעם פרה. וכדאיתא במדרש³ עה"פ "ויקחו אליך פרה אדומה": "א"ר יוסי ברבי חנינא: אמר לו הקב"ה למשה – לך אני מגלה טעם פרה, אבל לאחר חוקה".

1. פרשתנו יט ב.

2. קהלת רבה פ"ז ד.

3. במדב"ר פרשתנו יט, ו.

לקראת שבת

יא

נוסף על זה, מצינו עוד קשר מיוחד בין משה רבינו לחוקת הפרה, והוא כדפרש"י על הפסוק "ויקחו אליך פרה אדומה" – "לעולם היא נקראת על שמך, פרה שעשה משה במדבר". כלומר, שלא פרה זו בלבד (שאף לא נעשתה ע"י משרע"ה כפשוטו, ורק אלעזר הוא שעשאה בשליחותו), אלא גם תשעת הפרות שנעשו אחר-כך⁴, ועד ל"פרה העשירית יעשה המלך המשיח מהרה יגלה אכ"ר⁵" – גם המה נקראות ע"ש של משה רבינו. וצריך להבין השייכות המיוחדת של מצות פרה למשרע"ה.

בלקוטי-תורה לאדמו"ר הזקן בעל התניא⁶, עמד על הכתוב "זאת חוקת התורה" ופירש שכל התורה כולה כלולה ורמוזה בפרשה זו דפרה אדומה.

ופירש: והנה מצות פרה אדומה הוא כללות ענין זה דבחי' הרצוא ושוב, הרצוא זהו ענין שריפת הפרה לאפר. והשוב זהו ענין ונתן עליו מים חיים אל כלי. ולכן נאמר בה דייקא זאת חקת התורה.

כלומר: דרך קיום המצוות הנרצה, הוא כאשר מקיים המצוה חפץ לדבקה בה' אחד, ולהתפשט מגשמיות העולם – ואין לו אלא דביקות בה' בלבד; ומכיון שמגיע לדביקות זו, יודע הוא שחפץ ה' הוא שיקיים מצוות מעשיות, והם העיקר, ואותם יש לקיים באותו ההתלהבות ודביקות דקדושה שהיה לו בשעת ההכנה למצוה. ומרומז בכתוב (במעשה המרכבה⁷) "והחיות רצוא ושוב", לומר: שקיום מצוות מתוך חיות הוא באופן ד"רצוא" ותשוקה, ואח"כ "שוב" וירידה למעשה בפועל.

ודבר זה מרומז בקיום מצות הפרה, שבראשית ישנה תנועה של "רצוא", התפשטות הגשמיות, ועליה למעלה באש מתלהבת – שהוא שריפת הפרה; ואח"כ חוזרים ולוקחים הנותר מההתלהבות (אפר הפרה) ושמים אותו על המים, שטבעם לירד מלמעלה למטה, כלומר: ירידה ועשייה בדברים גשמיים דוקא.

ומטעם זה נקראת הפרה "חוקת התורה" – שהמצוות כולם נקראות על שמה.

ועפ"ז נראה שכיון שמצוות פרה היא מצוה כללית, לכך נקראת היא ע"ש של משה נותן התורה. וכלשון הכלי-יקר⁸: "ויען כי נאמר זאת חוקת התורה, ולא נאמר חוקת הפרה, שמע מינה שהתורה והפרה ענין אחד להם, כמו שהתורה נקראת ע"ש של משה, שנאמר⁹ זכרו תורת משה עבדי, כך הפרה תקרא על שמו".

4. ראה רמב"ם הל' פרה אדומה פ"א הי"א.

5. ל' הרמב"ם שבהערה הקודמת.

6. ריש פרשתנו נו, א ואילך, וראה שם ביאור הדברים בארוכה.

7. יחזקאל א.

8. ד"ה ויקחו אליך. (בכללות הכלי-יקר מפרש באופן אחר).

9. מלאכי ג כב.

לקראת שבת

מכל מקום נמצא שכל התורה נקראת ע"ש מרע"ה, פרה אדומה רומזת לכל התורה כולה ("זאת חוקת התורה") – ומצוות פרה קשורה במיוחד במשה רבינו ("ויקחו אליך").

ובעומק יותר: הקשר בין משה רבינו לכל התורה הוא כאמור "זכרו תורת משה עבדי" – ענין קיום התורה באופן של קבלת עול, כעבד המשרת לרבו; וענין זה קשור במיוחד במצוות פרה אדומה שאותה אי אפשר לקיים מתוך הבנה והשגה, שכן אין לה טעם גלוי, ואדרבא ממנה למדים לכל המצוות, שצריך לקיימם בכל מצב, וגם כשאינן השכל מסכים ע"ז, כעבודת עבד.

ולכן נקראת הפרה ע"ש של משה, כי הכוח לקיים את התורה באופן ד"עבודת עבד" נלקח מ"משה עבדי" שהוא גורם לכל אחד מישראל שקיום המצוות שלו יהיה באופן דעבודת עבד¹⁰.

אך אמנם בעומק ובפנימיות אין מובן כ"כ הביאור האמור, דאיפכא מסתברא: איך יתכן לומר שעניינה וייחודה של פרה אדומה הוא בזה שהיא "חוקה" ואף אחד לא יודע את טעמה – ומכוחה יכולים לקיים את כל המצוות (גם אלו שיש עליהם טעם גלוי) – באותו קבלת עול מלכות שמים ועבודת עבד. וכל זאת הוא מכוח משה רבינו כנ"ל; והלא משה רבינו עצמו כן ידע טעם פרה, ועבורו לא הייתה מצווה זו בגדר חוקה? !

ובסגנון אחר:

כל המצוות כולם יש בהם צד חוקים וצד משפטים. דכל המצוות הם רצונו העליון של מי שאמר והיה העולם, ומצד זה אין להם שום טעם, אלא כי כן ציוה לו המלך מלכי המלכים הקב"ה. ולכן יש לקיים את כל המצוות, גם אלו שיש להם טעם גלוי ומובן – כאילו אין להם שום טעם, ורק בקבלת עול מלכות שמים.

מאידך, לכל המצוות יש טעם, שהרי התורה עניינה חכמה ("אורייתא מחכמה נפקת"¹¹), וע"כ לכל מצוה יש טעם מיוחד, ובאמת צריך לקיים את כל המצוות גם מצד הטעם שבהם¹².

ומצוות פרה אדומה מיוחדת בכך שאף אחד (מלבד משה) אינו יודע טעמה – ומכוחה אפשר לקיים את כל המצוות באופן כזה של "חוקה". וכאמור, הכוח לקיים את כל המצוות באופן ד"עבד" ו"חוק" בא משה רבינו הנקרא "עבד ה'".

10. וראה בתניא רפמ"ב על ההשפעות דמשה רבינו ואתפשטותא דיליה שבכל דרא – בכללות ישראל.

11. לשון הזוהר הק' בוח"ב קכא, א. ועוד.

12. ובמצוות שאין אנו יודעים את הטעם, יש להתבונן בעצם זה שישנו טעם ואין אנו יודעים אותו.

לקראת שבת

יג

וזהו הקושיא: איך יתכן שמשה רבינו, עבד ה', נותן כח בכל ישראל – ע"י מצות פרה אדומה – שיוכלו לקיים את כל המצוות כאילו אין להם טעם, בו בשעה שהוא עצמו יודע טעם פרה, ועבורו אין שום הפרש והבדל בין מצות פרה לשאר המצוות?!

ביאור הדברים:

כבר נתבאר דהיכולת לעבוד את עבודת ה' בקבלת עול דעבודת עבד נשפע מלמעלה בישראל – ע"י משה רבינו, עבד נאמן. וזאת גופא ע"י מצוות פרה אדומה שבה נרגש ביותר ענין ה"קבלת עול" באשר אין לה טעם, והיא נקראת ע"ש משה – והיא כללות כל התורה ככתוב "זאת חוקת התורה". משום כן, צריך להיות שעכ"פ אצל משה רבינו עצמו תהיה המצוה הזו בתכלית השלימות.

ומשום כך, משה ידע טעם פרה – מאחר שהיה צריך לקיים את המצוה בתכלית השלימות, כולל טעמיה. ובכל-זאת, אין זו סתירה לזה שיכל לקיים את המצווה גם כחוק וללא טעם בכלל, כשאר ישראל.

מעלתו של משה רבינו גבהה עד למעלה מעלה, והי' עשיר שלא היה חסר לו מאומה, לא בעליונים ולא בתחתונים – ועם זאת: עיקר עניינו ועבודתו של משה הוא זאת אשר הוא רועה ישראל. ומעבר לזה שהוא רועה ישראל, כל מעלותיו העצומות אינם תופסות מקום אצלו – כי העיקר אצלו זה אך ורק כלל ישראל – "משה הוא ישראל וישראל הם משה"¹³.

ולכן, כשבבני ישראל חסרה ההבנה במצוות פרה אדומה – ה"ז עבור משה כאילו גם הוא עצמו אינו יודע, והרי אצלו קיום מצוות פרה אדומה היא בתכלית השלימות: מצד אחד יש לו את הידיעה הכי עמוקה, בהיותו האיש הכי שלם; ומאידך, כיון שכל עניינו הוא אך ורק היותו רועה ישראל – והם אינם יודעים, לכך כאילו גם הוא אינו יודע, ומצד זה הוא יכול להשפיע לישראל את כוח הקבלת-עול מלכות שמים.

כיוצא בזה:

איתא בזהר¹⁴ עה"פ¹⁵ "תפילה למשה" שתפילה זו היא "תפילת עשיר". דיש "תפילת עני" (כמו "תפילה לעני"¹⁶) שבקשתו על צרכיו, ויש תפילת עשיר שאינו מבקש על צרכיו אלא צורך

13. פרש"י עה"פ במדבר כא, כא.

14. זח"א קסח, ב.

15. תהילים צ, א.

16. תהילים קב, א.

לקראת שבת

גבוהה. וכמאמר המדרש עה"פ¹⁷: "משל לשלשה שבאו לימול . . מאת המלך . . בא השלישי אמר לו מה אתה מבקש? אמר לו: איני מבקש על עצמי דבר, אלא מדינה פלונית שהיא חריבה והיא שלך גזור שתבנה . . כך . . בא משה ואמר לו מה אתה מבקש? אמר לו: איני מבקש לעצמי אלא על ישראל".

ויש להבין: מעלתה הנישאה של התפילה¹⁸ היא זה אשר האדם חסר דבר, וכדי למלא את חסרונו ה"ה שופך את ליבו לפני ריבון העולמים – ואזי הקב"ה ממלא את חסרונו. דכל זמן שלא התפלל, לא הרגיש שדבר זה חסר אצלו, ורק כאשר התפלל ותלה את מילוי חסרונותיו בידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה של ריבון העולמים – בקשתו נתמלאית, ותפילה כזו גורמת נח"ר למעלה.

ואילו משה רבינו, עשיר, שלא חסר דבר, לא בגשמיות ולא ברוחניות, כיצד יכול היה להתפלל – והלא זהו דבר והיפוכו. הוא יכול היה "לצוות" שיושפע השפע, אבל לא להתפלל, כיון שהוא עצמו אינו חסר שום דבר!

והביאור כנ"ל: עניינו של משה רבינו הוא זה שהוא רועץ של ישראל, וכאשר חסר איזה דבר לעם ישראל – הרי זה כאילו הוא חסר אצלו. ולכן לתפילתו יש את שתי המעלות: מחד הוא באמת עומד במדרגה גבוהה ונישאה שלא חסר לו מאומה, ומאידך הוא חסר ואין לו כלום – באשר אין את זאת לישראל. וע"י תפילתו השלימה משלים הקב"ה גם את כלל ישראל.

17. מדרש תהלים (באבער) עה"פ.

18. בשונה מברכה לדוגמא.

שלימות הטהרה מטומאת מת

ויקחו אליך פרה אדומה תמימה
(יט, ב)

כתב הרמב"ם (הלי פרה אדומה ספ"ג) "תשע פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשני' כו', והעשירית יעשה המלך המשיח מהרה יגלה".

ויש לעיין, מדוע הביא הרמב"ם הא דפרה העשירית "יעשה המלך המשיח", דמאי קמ"ל בזה? כן צע"ק מדוע מנה את מספר הפרות?

ויש לומר בזה ע"ד הדרוש, ע"פ מאחז"ל (שמו"ר רפ"ב) "אלו המתינו ישראל למשה ולא היו עושים אותו מעשה [מעשה העגל] לא היתה גליות ולא מלאך המות שולט בהן". ונמצא, דענין המיתה והטומאה הבאה ע"ז, תלויים בחטא העגל –

וזהו שבימות המשיח יתבטל ענין המיתה לגמרי, כמ"ש (ישעי' כה, ח) "בלע המות לנצח", דאז תושלם הכפרה על חטא העגל, ומכיון שתתבטל הסיבה והגורם לענין המיתה, ממילא יבולע המות לגמרי.

וע"פ זה יתבארו דברי הרמב"ם כמין חומר. דהנה מספר עשר הוא מספר השלם (ראה ראב"ע לשמות ג, טו. ועוד), ומרמז הרמב"ם שבימות המשיח כשתושלם הכפרה על חטא העגל, ויתבטל כל ענין המיתה, אזי "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכרי' יג, ב), ו"יעשה המלך המשיח" את הפרה "העשירית", ותושלם לגמרי הטהרה על טומאת מת.

(ע"פ לקו"ש ח"ג ע' 127 ואילך)

שני דרכים במלחמת היצר

וישמע הכנעני גוי כי בא ישראל אל דרך
האתרים וילחם בישראל

דרך הנגב שהלכו בה המרגלים כו'.
דבר אחר: דרך האתרים דרך התייר
הגדול הנוסע לפניהם
(כא, א ובפירש"י)

יש לבאר שני פירושים אלו ב"דרך
האתרים" בדרך הרמז והדרוש:

מלחמת "הכנעני" ("זה עמלק" (רש"י ד"ה
יושב שם)) היא מלחמת היצר וכוחות הקליפה
נגד הקדושה.

ובמלחמה זו שני אופנים. וכנגדם שני
דרכים לנצח את היצר:

לפעמים בא היצר בטענות ע"פ שכל,
ובהן מנסה לפתות את האדם לעבור על רצון
הבורא ח"ו. ואזי צריך האדם ללכת ב"דרך
האתרים", היא הדרך ש"הלכו בה המרגלים".
דכמו שהמרגלים הלכו "לתור את הארץ",
ולמצוא דרכים ע"פ הטבע לכבוש את הארץ
ולנצח את המלחמה, כמו"כ יש להשיב ליצר
בטענות ע"פ שכל וסברא.

אך פעמים שבא היצר בעזות מצח וחוצפה
גדולה, ומנסה לפתות את האדם גם בדברים
שהם היפך השכל. ואזי א"א לנצחו בטענות
ע"פ שכל, אלא צריך להתבטל לגמרי לרצון
הקב"ה עד כדי מסירות נפש.

וכשמתבטל לגמרי אל הקב"ה, הרי הוא
יכול לסמוך על "התייר הגדול הנוסע לפניהם"
הוא "ארון ברית ה'", שלפניו מתבטלים כל
האויבים, ובורחים מעצמם. וכמ"ש (בהעלותך
י, לה) "ויהי בנסוע הארון גו' קומה ה' ויפוצו
אויביך וינוסו משנאיך מפניך".

(ע"פ לקו"ש ח"ג ע' 83 ואילך)

הדושי סוגיות

בהא דלא יהא אכזרי מלמחול

ידייק במה ששיינה הרמב"ם בדין מחילה בכ"מ ואף סתר א"ע / יקדים בהא דרש"י שינה מן הש"ס ויליף לדין מחילה מפרשתנו / יסיק דרש"י מיירי בדין מחודש במחילה עצמה, שצריך להוסיף על מחילתו להתחסד עם הנמחל / עפ"ז מיישב שפיר דכמה גדרים איכא במחילה גופא, וזהו ששיינה הרמב"ם לשונו בהלכותיו

"ויתפלל משה בעד העם" – "מכאן למי שמבקשין ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול"
(פרשתנו כא, ד. וברש"י)

א.

יקדים קושיית הלח"מ דהרמב"ם סתר עצמו לענין מי שהשיב לחבירו ממון,
ויוסיף להקשות בשינויי לשונות הרמב"ם

תנן בב"ק (צב, א), גבי החובל בחבירו שמחוייב בחמישה תשלומין¹, ד"אע"פ שהוא
נותן לו אין נמחל לו (מן הצער של הבושת שביישו) עד שיבקש ממנו שנאמר (וירא כ, יז)

הנוסחה המדוייקת) – ע"פ ברייתא ב"ק שם (וראה פרש"י שם. ועד"ו במאירי שם). וראה פרישה שם, ובסמ"ע לשו"ע חו"מ שם עוד גירסא "מן הצער והבושת" ואכ"מ.

1) כ"ה ברמב"ם הל' חובל ומזיק פ"ה ה"ט. טושו"ע חו"מ סי' תכב. וראה לקמן הערה 19 – פי' הראב"ד והמאירי.
2) ל' הטור חו"מ שם (וראה ב"ח ופרישה שכ"ה

לקראת שבת

ז

ועתה השב אשת וגו'³, ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי⁴ (וי"ג⁵ "ומנין שלא היא המוחל אכזרי") שנאמר (שם) ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך וגו'⁶.

והביאה הרמב"ם למשנה זו לדינא בהל' חובל ומזיק (פ"ה ה"י): ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול (לז') אין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שביקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושני' וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו. וכ"ה בטוש"ע (ח"מ סי' תכב).

והנה, הרמב"ם כפלה להלכה זו בעוד מקומות בחיבורו⁸, והביאה אף בהל' תשובה (פ"ב ה"י) ובהל' דעות (פ"ו ה"ו), ומצינו לדייק בכמה פרטים מה ששינה בלשונו מהכא להתם. ונראה לחדש, דאף שכללות הדין אחד הוא נשתנה סגנון ההלכה ע"פ גדר הדין המסתעף בכל מקום לפי עניין ההלכות דמיירי בהו התם, כמשי"ת באריכות להלן.

דבהל' תשובה כ' ד"אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול מוחל בלב שלם ובנפש חפוצה". ובהל' דעות כ' ד"כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק כו' אלא מצוה עליו להודיע . . . ואם חזר ובקש ממנו למחול לו צריך למחול ולא יהא המוחל אכזרי שנאמר⁹ כו'".

וכבר הקשה הלח"מ (בהל' ח"מ שם. וראה גם תוס' יוהכ"פ ליומא פה, ב ד"ה עבירות), דבהל' ח"מ כתב שם הרמב"ם "שהמזיק ממון חברו, כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו" ואינו זקוק לבקש מחילתו, ובהל' תשובה שם מנה בין העבירות שבין אדם לחבירו (שצריך לבקש עליהן מחילה), ש"אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו", "או גוזלו וכיוצא בהן", היינו דצריך ריצוי אף אחר תשלומין.

7) כ"ה בכמה כת"י דהרמב"ם (ראה רמב"ם הוצאת פרענקל, וב"ילקוט שי"ג שם). ובכמה כת"י ודפוסים ליתא "לו". וראה לקמן בפנים.

8) בשייכות לבקשת מחילה. וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"ז הי"ג בנוגע להנהגת ת"ח "וחסידים הראשונים". ובכ"מ ברמב"ם באופן כללי – דישראל רחמנים הם ואין אכזריות מצויה אלא בעכו"ם (ראה הל' איסורי ביאה פ"ט הי"ז. הל' מתנות עניים פ"י ה"ב. סוף הלכות עבדים. ועוד).

9) ומביא הכתוב דפרשת וירא "ויתפלל אברהם אל האלוקים". וראה רמב"ם ספר המדע – ירושלים. תשכ"ד – בשינויי נוסחאות, שלכמה גי' הובא גם המשך הכתוב. עיי"ש.

3) כ"ה במשנה שבמשניות (פ"ח מ"ז), שבש"ס בבלי ובע"י. ובירושלמי (פ"ח ה"ז) הובא גם ההמשך "האיש כי נביא הוא". וראה שינויי נוסחאות למשניות ב"ק שם.

4) כ"ה במשנה בש"ס בבלי ובע"י. וכ"ה במפרשי הש"ס.

5) כ"ה במשנה שבמשניות ובמשנה שבירושלמי שם. וראה מלאכת שלמה למשניות שם ש"כך צ"ל וכן הגיה הר"ר יהוסף". וראה בפרטיות בשינויי נוסחאות למשניות שם.

6) ראה בהנסמן בהערות שלפנ"ז, שינויי נוסחאות (איזה חלק מהכתוב נעתק במשנה).

לקראת שבת

ולבד מזה מציינו כו"כ דיוקים, דראשית יל"ע מה שבהל' תשובה ובהל' חובל ומזיק כתבו לדין זה בלשון איסור, "ואסור לנחבל להיות אכזרי", "אסור¹⁰ לאדם להיות אכזרי", משא"כ בהל' דעות כתבו בסתם – ולא יהא המוחל אכזרי כו".

ועוד נוכל לדייק, מה שבהל' חובל ומזיק פירט לנו הרמב"ם בדין זה, כיצד ואימתי ימחול, ד"כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושני' וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו", משא"כ בהל' תשובה לא הביא כלל התנאים הללו שישנם בזה לענין המוחל, שימחול אחר בקשת המחילה ב' פעמים כו' (אף שכתב שם מעין זה בנוגע להנמחל (המזיק), בהלכה שלפנ"ו (ה"ט) – "לא רצה חבירו למחול לו, מביא לו שורה של שלשה בני אדם כו' לא נתרצה להן מביא לו שני' ושלישית כו'")¹¹, רק הביא פרטים אחרים בדין המוחל, ד"יהא נוח לרצות וקשה לכעוס ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפיצה, ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור, וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון כו".

גם שינה בלשונו, דבהל' דיעות כינה להאדם הניזק – "המוחל" ("ולא יהא המוחל אכזרי"), ובהל' תשובה בחר לקרותו "אדם" סתם ("אסור לאדם להיות אכזרי"), ובהל' חו"מ העדיף להגדירו "נחבל" ("ואסור לנחבל להיות אכזרי"). וכמשי"ת להלן דאף שינוי זה נסתעף מגדר הדין כמות שהוא בכל מקום לפי עניינו.

ואף בהמשך וסיום הלשון שינה, דבהל' תשובה כ' ("אסור לאדם להיות אכזרי) ולא יתפייס", ובהל' חו"מ סיים ("אסור לנחבל להיות אכזרי) ולא ימחול (לו)", ובהל' דעות שתק מלהוסיף עוד מלבד "ולא יהא המוחל אכזרי".

ב.

יקדים כמה שקשה על רש"י בפרשתנו ששינה מן הש"ס ויליף לדין מחילה ממקום

אחר

ונראה לבאר בגדר הדברים, בדדין זה גופא איכא ג' גדרים ופרטים, ובהקדם מה שמצינו בדברי אגדה בחז"ל עד"ז, והוא במה שכ' רש"י בפרשתנו (גבי סיפור הכתובים דנחש הנחושת (כא, ה"ז), "וידבר העם באלקים ובמשה גו' וישלח ה' בעם את הנחשים

הא'. וראה חבור התשובה להמאירי מאמר א (משיב נפש) פי"א (ע' 209). וראה לקמן בפנים (ס"ד) ובהערה 35.

11) ראה ב"ח, פרישה, סמ"ע (סק"ה) בחו"מ שם (סו"ס תכב).

10) לכמה גי' התחלת ההלכה בהל' תשובה שם היא "לפי שאסור" וכיו"ב. ולפ"ז קאי על הנאמר בהלכה לפנ"ו דכשלא רצה למחול לאחר פעם שלישית "הוא החוטא" – ראה רמב"ם ספר המדע הנ"ל.

אבל לרוב הגי' התחלת ההלכה היא (כנדפס) "אסור לאדם כו". ולפ"ז י"ל שקאי גם על פעם

לקראת שבת

יט

גו' ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו גו' התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש ויתפלל משה בעד העם": "ויתפלל משה – מכאן למי שמבקשין ממנו מחילה¹² שלא יהא אכזרי מלמחול". וי"ג "אכזרי למחול"¹³. ומקורו בתנחומא (פרשתנו יט¹⁴): "להודיע ענותנותו של משה שלא נשתהה לבקש עליהם רחמים, ולהודיעך כח התשובה כיון שאמרו חטאנו מיד נתרצה להם, שאין המוחל נעשה להם אכזרי, וכה"א ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא האלקים¹⁵ את אבימלך ואת גו'".

דהנה, לכאורה דברי רש"י כאן תמוהים וסתומים בהא דכתב "מכאן למי שמבקשין ממנו כו' שלא יהא אכזרי", דלכאורה הוא נגד הש"ס בב"ק דילפינן ל'י כבר ממעשה דאבימלך ואברהם דלעיל מיני, ולא "מכאן". ואף בתנחומא שם מפורש דילפינן ל'י מהתם ולא "מכאן"¹⁶.

ומה גם זאת, דדווקא במעשה דאברהם מצינו רבותא בגדר דין זה יותר מבפרשתנו, דהתם מיירי בחטא חמור יותר שנלקחה שרה לבית אבימלך דהוי צער ופגיעה חמורין יותר מהא ד"דברו במשה", ואף המחילה וסילוק העונש הווי יותר למעליותא, דמיד כשהתפלל אברהם נמחל לאבימלך, משא"כ בפרשתנו דהותנה הדבר ב"ועשה לך שרף . . והי' כל הנשוך וראה אותו וחי", ולא נסתלק העונש תיכף ומיד.

ולפום ריהטא הי' נראה בזה, דרש"י נתכוון להיכא ד"מבקשים ממנו מחילה" שלא יהא אכזרי, ולדבר זה ילפינן דווקא מפרשתנו, דהא במעשה דאבימלך לא היתה בקשת מחילה כלל ועיקר, ומה שאמר אבימלך (וירא כ, ט"ו) "מה עשית לנו ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי . . מה ראית כי עשית את הדבר הזה" – ליתא בזה שום בקשת מחילה, ואדרבה אמרו בנוסח של תביעה מאברהם. ולזה הביא רש"י ד"מכאן" דווקא, גבי החטא ד"דברו במשה" מצינו למחילה במי שמבקשים ממנו, דהא הכא אמרו ישראל "חטאנו כי דברנו בה' ובך, התפלל אל ה'".

16) במ"כ לבמדב"ר שם: בתנחומא גרס מכאן שלא יהי' המוחל אכזרי. ולפינו בתנחומא ליתא (וכמו שהעיר בעץ יוסף לתנחומא שם). אבל כ"ה ביל"ש עה"פ (כא, ז). וליתא שם ההמשך "וכה"א ויתפלל אברהם גו'". אבל בכל אופן צריך ביאור דהרי רש"י לא כתב כאן רבותינו דרשו וכיו"ב, ובפשטות הכתובים ה"ז מוכח לכאורה גם מאברהם.

12) בדפוס שני ובכמה כת"י רש"י (שתח"י) "שמבקשים ממנו חטו". ובכת"י א' "רחמים להתפיס".

13) כן הוא בדפוס ראשון ובכמה כת"י רש"י (שתח"י). ונראה כדלקמן ס"ג.

14) ועד"ז בכמדב"ר פי"ט, כג. וראה לקמן הערה 16.

15) כ"ה בתנחומא. ובכתוב: אלקים.

לקראת שבת

וכ"ה ממשמעות התוספתא בב"ק (פ"ט, יא), דגבי אבימלך לא היתה בקשת מחילה – "החובל בחבירו, אע"פ שלא ביקש החובל מן הנחבל, צריך שיבקש עליו רחמים שנאמר ויתפלל אברהם אל האלקים"¹⁷.

איברא, דעדיין הא גופא תיקשי מפני מה זקוקים אנו ללימוד מיוחד במי שמבקשין ממנו מחילה, ומאי טעמא לא נלמדהו בקל וחומר ממעשה דאבימלך ואברהם שלא היתה אכזריות אפילו בשלא ביקש מחילה, ומיני' מצינן למילף בכ"ש למקום שבקש המזיק מחילה.

[ופשוט שאין לומר דמ"ויתפלל אברהם" לא מצינו למילף כלל דמוחליו להמזיק, ונאמר דהתם התפלל אברהם אף שלא נמחל לאבימלך, כמו שהתפלל על אנשי סדום וכו' – דנוסף להדוחק לומר כן שיתפלל אף למי שלא נמחל לו¹⁸, דבאם נאמר כן תיקשי לן דאף בפרשתנו לא נתפרש שנמחל לישראל (רק נתפרש "ויתפלל משה", כלשון הכתוב גבי אבימלך "ויתפלל אברהם"), וא"כ אף הכא נאמר דלא נמחל. אלא וודאי לא אמרינן כן, ועכצ"ל דגבי אבימלך היתה מחילה ממש ועד שפייס אברהם במתנות כו'¹⁹, והדרא קושיא לדוכתא, מה טעם שינה רש"י מן הש"ס].

ג.

יבאר דרש"י נתבונן ללימוד אחר בדיני מחילה, דלא מבעיא מחילה סתם אלא מהוייב להתחסד עם המזיק יותר ממחילה סתם

ולזה נראה לדייק בכוונת רש"י, דמן הכתובים בפרשתנו לא נתחדש לנו כללות הדין הידוע לנו כבר מהכתוב דאבימלך, רק הכא ילפינן מן הכתוב לגדר מחודש בדין זה

ובמאירי שם (והובא גם בשטמ"ק משמו) גורס כן במשנה "אע"פ שהוא נותן לו כל ממון שבעולם אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר כו'". ובחי' הראב"ד (שהובא בשטמ"ק שם) מפרש "ואע"פ שנתן אבימלך לאברהם אלף כסף וצאן ובקר אעפ"כ לא נתרפא עד שנתפלל בעדו"^א; והיינו שנתנית המתנות כו' של אבימלך לא היתה מספקת לפייסו. אבל בפשוטו של מקרא, אין הפרש לכאורה באיזה אופן באה בקשת פיוס ומחילה. ובפשטות יש לומר שנתנית המתנות היתה ביחד עם בקשת מחילה בכדי שתתקבל מחילתו – "כדי שיתפלל ויתפלל עליו".

17) כן פירש במנחת ביכורים לתוספתא שם בפי' השני (וכן מפורש בספר חסידים סי' שס: אע"פ שלא ביקש החובל מן הנחבל שימחל צריך הנחבל כו'). אבל בפירושו הראשון כתב "אע"פ שלא ביקש החובל מן הנחבל שיתפלל בעדו אבל בקשת מחילה בעינן" (וראה ספר חסידים סי' תשנד). וראה חסדי דוד (השלם) לתוספתא שם ולפירוש השני בחסדי דוד "א"נ קמ"ל שהוא לטובתו (של נחבל) שכיון שגם הוא צריך רחמים כו'" – אין הענין בתוספתא שייך לכאן). וראה פני משה לירושלמי ב"ק שם. 18) ושאני סדום וכו' – שהקב"ה עוזרו וכו'. וראה פרש"י וירא יח, יז. ואכ"מ.

19) בשטמ"ק (ב"ק שם) בשם גאון "אבל צערו אע"פ שמשלם לו את הצער אפילו יהא נותן לו כל ממון שבעולם אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו, דצערה דגופא לא קמחיל משום אגר ממונא".

(א) כ"ה בחי' הראב"ד הנדפס מכת"י (ירושלים). תשכ"ג) ובשטמ"ק שם: שהתפלל אברהם בעדו.

לקראת שבת

כא

גופא, והוא ע"פ מה שדייק רש"י ושינה מלשון התנחומא והש"ס, דהתם²⁰ אמרו "שאינ המוחל נעשה (להם) אכזרי" ו"שלא יהי המוחל אכזרי"²¹ וכיו"ב, משא"כ רש"י כי "שלא יהא אכזרי מלמחול"²², דבזה נתכוון לדין חדש (מלבד עצם החיוב דמחילה שלמדוהו מאברהם) באופן המחילה שמחוייב בו.

דהנה, בהגדרת ענין המחילה מצינו לומר בכמה מדריגות ודרכים, די ש מי שמוחל לחבירו על מה שהזיקו רק על מנת שלא יענש המזיק, ויש מי שמוחל לא רק להצילו מן העונש אלא שאינו שומר טינא בליבו, ויש המרבה יותר על זה ומתפייס לגמרי מכל וכל, עד שהנמחל נעשה "מרוצה וחביב לפניו כקודם החטא"²³.

ובגדר הדברים הם ג' סוגים השונים זמ"ז בתכלית, דגדר מחילה הראשונה הוא שמוחל החטא שעשה ההוא, ומחילה השני' היא מחילה אף מן האדם שהוא עצמו שלא תשאר טינא עליו, ומחילה השלישית היא רבותא יותר מאלו השניים, דהחטא נעקר לגמרי וכלא הי'. והוא על דרך חילוק הש"ס (יומא פו, סע"א), בחטא שבין אדם למקום, בין תשובה מאהבה ד"נעקר עונו מתחילה" (פרש"י שם ד"ה כאן), לתשובה מיראה ד"מקצת שמו עליו" (פרש"י שם ד"ה וכתוב ארפא)²⁴.

ומחולקים מחילות אלו אף בדרך קיומם, דבדרך הא' משתדל המוחל רק במה שנוזק ע"מ להסיר העונש מן המזיק על חטאו זה המסויים, משא"כ בדרך הב' וכ"ש היכא דמוחל לגמרי בלב שלם, איכא בזה עשי' נוספת לעצם המחילה, מה שהולך ומשתדל בטובת המזיק ביתר שאת להשיבו מדרכו הרעה, עד שישתנה לטובה ויהי' אכן "כקודם החטא" מבלי שישאר בו רושם ופגם.

וזהו דילפינן דווקא מפרשתנו, דאופן המחילה שמחוייב אדם צ"ל עד כדי שדואק ומסייע להמזיק, דדווקא בפרשתינו מצינו שהתפלל משה "בעד העם"²⁵, היינו דמצינו

בספר התניא (ח"ב ע' נט ואילך). אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' (ע' עח ואילך). לקו"ש ח"ט ע' 394 הערה 20.

24 ראה יומא פו, סע"א בחטא שבין אדם למקום, דבתשובה מאהבה "נעקר עונו מתחלתו" (פרש"י שם ד"ה כאן), משא"כ בתשובה מיראה ש"מקצת שמו עליו" (פרש"י שם ד"ה וכתוב ארפא). ולהעיר מצפצפ"נ להל' תשובה פ"ב ה"ב בסופו די ש נפק"מ בין ג' תשובות מאהבה, מיראה וע"י יסורין. עיי"ש. וראה לקו"ש ח"ט ע' 185 ואילך.

25 ד"בעד העם" מיותר, שהרי זה בא בהמשך לבקשת העם "התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש" (וכמו שלא נאמר ד"יתפלל אברהם . . בעד אבימלך"), אבל אין הכוונה להכרחו של רש"י הוא

20 ועד"ז בתנחומא באבער (שבהערה 16) ובבמדב"ר (שבהערה 13).

21 מ"כ ויל"ש שבהערה 16.

22 להעיר שעד"ז הוא הלשון ברמ"א אר"ח סי' תרו ס"א. שו"ע אדה"ז שם ס"ד. אגה"ת פי"א (ק, א). ובשו"ע חו"מ שם: ואסור לנחבל להיות אכזרי מלמחול. וראה הלשון בטור שם. וראה לקמן הערה 35.

23 ע"ד לשון אדה"ז באגה"ת רפ"ב לענין כפרה לפני ה'. וראה גם רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד ש"הבעל תשובה . . אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאלו לא חטא מעולם" – ולהעיר מהחידוש "מעולם" (ועד"ז הוא באגה"ת פ"א – צא, רע"א) – לא רק בנוגע להחטא עליו שב. וראה לקו"ב

בזה השתדלות בטובת החוטאים ולא רק שהתפלל להסיר העונש (משא"כ גבי אבימלך, דמצינו רק שהתפלל אברהם להצילו מעונשו ולרפאותו, ותו לא).

ואופן חיוב מחילה זה הוגדר בהכתובים דפרשתינו אף בהא דנצטווה משה "עשה לך שרף גו", דפירשו בש"ס (ע"ז מד, א. וראה בארוכה יומא ג, סע"א ואילך) ד"לך" היינו "משלך", ולכאורה הוא דבר תימה מה שנצטווה משה לעשותו משלו ולא משל ישראל, אף דבא לכפר על ישראל מחטאם, אלא דבזה הוגדר אופן המחילה דמיירי כאן, שהמוחל מתעסק בעצמו ומממונו להתחסד עבור כפרת החוטא.

והוא הוא פעולת ה"שרף", דמטרתו לא היתה רק לרפאות ישראל מעונשם, אלא שע"ז נשתנו החוטאים לטובה ונמחק עוונם באמת, דע"י ה"שרף" – "ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים"²⁶, היינו שיעשו תשובה וכפרה לא רק מחטא זה לבדו, אלא²⁷ בכללות הטבת דרכם ושעבודם לשמים.

וזהו שדייק רש"י בלשונו "שלא יהא אכזרי מלמחול", פירוש, דלא זו בלבד שאסור הגברא המוחל מלהיות "אכזרי" סתם (כסתימת לשון הש"ס), במה שיתיר חבירו להיענש (דלחיוב זה ילפינן מאברהם²⁸, "ויתפלל אברהם"²⁹), אלא עוד זאת, דהחפצא דהמחילה צ"ל בדרך שהיא היפך מן האכזריות, דצ"ל פעולת מחילה בדרך התחסדות – דמי שהוא מוחל רק כדרך הראשונה דלעיל, להציל המזיק מעונשו, היא מחילה שיש בה אכזריות דהא עדיין נשארה טינא וקפידא בליבו, ודוקא במי שמוחל בלב שלם³⁰ נוכל לומר דמחילתו נקי מן האכזריות³¹.

– "וירפא אלקים" – ראה מאירי שם: ואם לא מחל לו נקרא אכזרי הואיל ובקש ממנו כראוי שנמצא שאינו חושש על עונש חבירו. ועיי"ש המשך לשונו. וראה חדא"ג מהרש"א למשנה ב"ק שם.

(30) "שלא יהא אכזרי מלמחול" משמעו (גם) שלא ימנע עצמו מלמחול עוד הפעם ועוד הפעם. (31) ולכן כתב רש"י בלשון "שלא יהא אכזרי מלמחול", ולא בלשון "שימחול מחילה גמורה", וכיו"ב – להורות הכרח הדבר עד כדי כך שבלעדו ה"ה אכזרי.

ומה שכתב רש"י שזהו לימוד והוראה לכל ("מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול") ולא כפשוט הכתוב (סיפור שמשא לא הי' אכזרי מלמחול) – כי לאחרי כל מה שנאמר בתורה לפנ"ז ביחס של משה לבנ"י, איך שמסר נפשו עליהם, ובפרט לאחרי תפילתו ובקשתו בפר' שלח (במרגלים) ופ' קרח), אין הנהגה זו חידוש בנוגע למשה. ועכצ"ל, דזה שהתורה סיפרה

רק מהתיבות "בעד העם" (כי אז הול"ל "וגר") כ"א מכל הפרשה.

(26) ל' רש"י כא, ח: אמרו רבותינו. ובא בהמשך לבאר ולהסביר דבריו לפנ"ז "שלא הי' ממהר נשון הנחש להתרפאות אלא א"כ מביט בו בכוונה", שפירושו לא הבטה אל "נחש הנחשת" מצ"ע בכוונה, אלא הסתכלות כשהוא על נס, כלפי מעלה כו' – ראה לקו"ש ח"ג עמ' 73 ואילך.

(27) ראה הערה 23 בנוגע לדיוק "מעולם" – ואולי (גם) זה המקור לחידוש זה.

(28) ורש"י לא הוצרך לפרשו, כי אי"ז חידוש לגבי הנהגת אברהם, משא"כ בפרשתנו שזה מוסיף הבנה באופן רפואת בנ"י (כדלעיל סעיף ה). וראה לקמן הערה 31.

(29) ולכאורה זוהי הכוונה בהמשנה להגירסא לפנינו "ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך גו". ויומתק גם זה שמביא המשך הכתוב

לקראת שבת

כג

בזוה תחוור הגירסא ד"לא יהא אכזרי למחול" (ולא "מלמחול"), די"ל שכן היתה הגירסא מתחילה, והמדפיסים שינוהו כיון שלשון זה ד"אכזרי למחול" לכאורה אין לו פירוש, ד"אכזרי" ו"למחול" הוו תרתי דסתרי, ולזה שינוהו ל"אכזרי מלמחול". אמנם להנ"ל אתי שפיר, בזוה נדגש יותר גדר האמור במחילה, דהכא נתחדש שלא תהא המחילה מחילה שיש בה אכזריות, היינו דרש"י נתכוון כאן לשלול סוג מחילה שיש בה אכזריות קצת, וזהו שאמר דלא יהא אדם "אכזרי למחול" שימחול בדרך הראשונה והמועטת, רק ימחול בדרך התחסדות כו'. והוא על דרך ומעין הא דמציינו בנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות, דמאבד זכותו אפילו נתן לו אלף זוז (רמב"ם הל' מת"ע פ"י ה"ד. וראה טושו"ע חיו"ד סי' רמט ס"ג (בשינוי לשון. ואכ"מ)).

(משא"כ אם נאמר בהיפוך, דמתחילה היתה הגירסא ד"מלמחול", אינו מחוור כלל מה שנשתנתה הגירסא ל"למחול").

ד.

עפ"ז מיישב מה ששינה הרמב"ם, דבכל מקום מיירי בנדר אחר שבהמחילה, לענין מחילת החבלה או לענין תשובת החובל או לענין מידת הנחבל

ובזה יש ליישב היטב שינויי לשונות הרמב"ם בהלכותיו, דבהל' חובל ומזיק מיירי בגדרי מחילה השייכים לענין החבלה וההיזק, היינו מחילה המכפרת על ההיזק והעבירה עצמה, שע"י שימחל לו ינצל הלה מן העונש. ובהל' תשובה מיירי בגדרי מחילה המסתעפים מענין תשובת החוטא על להבא (היינו, דאינו רק כפרה למעשה היזק המסויימת, אלא מחילה המסייעת לתשובת הנמחל להיות תשובה שלימה), דאף זה יפעל ע"י המחילה³², שבמה שימחל לו הניזק ימחה עוונו לגמרי ויוכל לשוב בתשובה המביאתו להיות "מרוצה וחביב". . . כקודם החטא³³. ובהל' דעות מיירי במידות בני אדם³⁴, היינו בגדרי המחילה המסתעפים לענין מידת האדם המוחל.

וזהו שבהל' דעות פתח בהא ד"כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק כו' אלא מצוה עליו להודיעו כו'", היינו דאין ההדגשה בזה לענין החוטא, רק הוא מדיני הנהגת הניזק שלא יחזיק שנאה בלבו, ואדרכה – "לא ישטמנו" ומצוה עליו "להודיעו".

שבין אדם לחבירו גם תשובתו על העבירות שלו שבין אדם למקום אינה מועילה כ"כ. וראה לקו"ש חיו"ד ע' 177 הערה 40 (וראה שם בפנים ע' 180). וש"נ.

34) ובהל' דעות יש חילוק בין פ"ה ופ"ו – ראה לקו"ש חיו"ד ע' 160 ואילך. ואכ"מ.

זה בפרטי הדבר הוא – בכדי ללמד, לאחרים – מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול.

32) ולהעיר מהענין דכמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם (משלי כז, יט).

33) להעיר מחובת הלבבות שער התשובה פ"ז קרוב לסופו, דמשמע שבאם לא שב מהעבירות

ועל זה המשיך התם, ד"אם חזר ובקש ממנו למחול לו, צריך למחול ולא יהא המוחל אכזרי", ולא הזכיר בזה שום איסור שישנו, וגם לא טרח לפרש שצריך למחול אחר ב' או ג' פעמים, דהא מיירי בדינים הנוגעים למידות (ו"דעות") המוחל, ומדין מידת המוחל שאסור שתהי' בו מידת האכזריות, הרי כבר בפעם הראשונה צריך שימחול לו (אף שאז עדיין ליתא להאיסור כו')³⁵.

אמנם, בהל' חובל ומזיק קאי במה שנוגע לכפרת החובל על חבלה זו המסויימת, כמו שהדגיש בהלכה שלפנ"ז (ה"ט) ד"אין מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו". ולזה ראה להדגיש כאן דווקא ד"כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושני' וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחל לו", פירוש, דרק כשרואה בהשתדלות המזיק והכנעתו ש"שב מחטאו וניחם על רעתו", ראוי הוא חבירו שימחל לו ויתכפר ממנו עונשו.

ובהל' תשובה עוסק במה שנוגע לשלימות תשובת המזיק (ולא רק כפרתו מחבלה זו שהיתה), שע"ז מקדים בהלכה שלפנ"ז (ה"ט), ד"אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא כו' אבל עבירות שבין אדם לחבירו, כגון החובל את חבירו . . . או גוזלו וכיו"ב אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחול לו כו'", היינו, דנחוצה לו מחילת הניזק ע"מ שתושלם תשובתו.

וזהו שממשיך ד"אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס, אלא יהא נוח לרצות כו'" (דלכאורה דברים אלו שייכים המה להל' דעות, היכא דמיירי במידות ודעות בני אדם, אלא), שבזה מדגיש דאופן ודרך המחילה של הניזק נוגע ונחוץ הוא להמזיק לשלימות תשובתו, דדוקא כאשר המחילה אינה רק ע"מ להצילו מן העונש שבעבר, אלא שמתחסד עימו להיות תשובתו שעושה עתה שלימה, עד שיהא "מרוצה וחביב . . . כקודם החטא". ולכך לא ראה להדגיש כאן דין ג' פעמים במחילה (שנוגע למידת המוחל), רק הדגיש ד"בשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפוצה", שבזה מראה דאינו מוחל רק על עונו שעשה, אלא מתחסד עימו להשלים תשובתו שיהי' "מרוצה לפניו".

[ועפ"ז אולי י"ל שההמשך במדרשים "ומנין שאם סרח כו'" – שנקרא חוטא אם אינו מוחל לו – מדובר בפעם הג', כב"מב"ם הל' תשובה שם ה"ט. וראה חבור התשובה להמאירי שם].

ובשו"ע אדה"ז (שבעה ערה 22) ס"ד "והמוחל לא יהי' אכזרי מלמחול אלא ימחול לו מיד", אף שכתב לפני"ז ס"ב "שצריך האדם למחול תיכף ומיד שמבקשים ממנו מחילה ולא יהא אכזרי מלמחול ואם ביקש ממנו ג' כו'". ואכ"מ.

35) ראה חבור התשובה להמאירי שם ובהנסמן לעיל הערה 11.

וי"ל שזהו גם החידוש בפרשתנו – לפי התנחומא (באבער), במדבר"ר ויל"ש שם (נסמן לעיל הערה 16) – "מיד נתרצה להם שאין המוחל נעשה אכזרי", והיינו שמצד זה שאין המוחל נעשה אכזרי (בעצמו) יש למחול מיד³⁶.

36) אבל בתנחומא לפנינו "נעשה להם אכזרי", היינו שייך לא להמוחל כ"א להנמחל.

לקראת שבת

כה

ה.

מתרין קושיית הלח"מ, דכב' המקומות לא מיירי באותה מחילה, ובוה תלוי אי משיב
ממון בכלל זה

ועפ"ז מחוור שפיר מה ששינה מהכא להתם בכינוי הניזק, דבהל' חו"מ דמדגיש בעיקר
דין המחילה הנוגעת לסלק עונש החבלה המסויימת שעשה נקט בלשון "אסור לנחבל
להיות אכזרי ולא ימחל לו", היינו שהוא דרגא הראשונה והמועטת דמחילה, מה שמחוייב
עכ"פ "למחול לו" לחטא זה.

משא"כ בהל' תשובה דנחוצה המחילה לא רק בדרגתה הראשונה להצילו מן העונש
(שמחילה זו נעשית על ידו בתור "נחבל"), אלא מחילה שאינה כרוכה וקשורה דווקא
בהחבלה שהיתה, רק שבתור "אדם" המחפש טובת חברו, מסייעו שתהי' עשיית תשובתו
דעתה בשלימותה – שע"ז צריך לא רק "למחול לו", אלא כלשונו כאן – "אסור לאדם
להיות אכזרי ולא יתפייס", היינו שצריך לפיוס מיוחד.

ובזה תתורץ קושיית הלח"מ דלעיל³⁶, דאכן למחילה דמיירי בה בהל' חו"מ למחול
לו מן חבלת הממון לבד, לזה אינו זקוק לריצוי אם נסתלקה מכאן חבלת הממון. משא"כ
להמחילה דמיירי בה בהל' תשובה, שיוכל להיות "מרוצה וחביב", זקוק הוא לריצוי אף
בשנתן לו ממון, דמ"מ אינו דומה עדיין למי שלא חטא מעולם (ושלימות התשובה הוא
שיהי' כמי שלא חטא מעולם, ולא כמי שחטא ונמחל לו)³⁷.

ולשאול ממנו שימחל לו", משמע שבכל גווני צריך
לרצותו, ככפנים, וכבמפרשים שבהערה הבאה. –
אבל בשו"ע אדה"ז הנ"ל (חלק חו"מ הל' נזקי גוף
ונפש) מחלק בין גזול ומזיק (כלח"מ ותוס' יוהכ"פ
הנ"ל).

(37) ראה גם שו"ת שתי הלחם סט"ו. ספר קובץ
על הרמב"ם הל' תשובה שם.

(36) בלח"מ ובתוס' יוהכ"פ שם מחלקים בין
גזול ממון חברו ומזיק ממון חברו. ולכאורה
מלשון הרמב"ם בהל' תשובה "או גזולו וכיוצא
בהן", וכן ממה שהוסיף (לאחר שכתב "אינו
נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב
לו וירצהו") "אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב
לו (ולא "ממון שגזולו" וכיו"ב) צריך לרצותו

לימוד הלכות הצריכות

ברובא דרובא חסרה הידיעה דהלכות הצריכות בחיי היום יומים

...מ"ש כת"ר במכתבו אודות התעמולה בלימוד ההלכה וכו', הנה בקשר לזה הנני להביע תמיהתי על כל אלה שיכולים לעשות בהבא לקמן, והוא:

ברובא דרובא חסרה הידיעה דהלכות הצריכות בחיי היום יומים, והיינו כפשוטו בהלכות ברכות הנהנין, הפסק בתפלה, מוקצה בשבת כו' וכו', ולדאבון הרב וביני לבינו – ככל אשר תגדל ידיעת הבחור או האברך בתורה תמעט אצלו הידיעה בהנ"ל.

והרי ידוע פסק משנה שלא המדרש עיקר אלא המעשה, ובפרט מעשה בענינים הבאים לאדם מדי יום ביומו ואשר ברובא, המציאות דהלכות הנ"ל אין פנאי לעיין בספר אלא צריך להחליט על אתר.

ולמרות כל זה לא ראינו משתדלים בלימוד הלכות אלו, ולא רק שאין משתדלים בזה אלא שנעשה זה ענין של מהיכי תיתי, וכחלק התורה המשתייך לעמי הארצים ולנשים, אף שידוע ומפורסם שזה הי' מתקנת משה רבנו הראשונות, ללמוד הלכות חג בחג ולפני החג שהוא מפני טעמים הנ"ל. ועיין בשו"ע רבנו הזקן ריש סימן תכ"ט ובהלכות ת"ת סוף פרק א' ולשונו של רבינו הזקן באגה"ק בסופו.

ויה"ר שיתחילו בזה בהקדם ככל האפשרי כי הרי כל יומא ויומא עביד עבדתי'.

בכבוד ובברכה.

לקראת שבת

כז

אי איישר חילי הייתי מנהיג לימוד זה מגני ילדים ועד בוללים לאברכים

נעם לי לקרות במכתבו ע"ד שיעורים הנלמדים ברבים, ולפלא שאין בשיעורים גם שיעור בלימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומים אשר העדר הידיעה בזה מבהיל, אף שדוקא ידיעות אלו נחוצות ביותר, כי ה"ז כל האדם לעשות את מצות ה' אשר תעשינה ושלא לעשות את מצות ה' – אשר לא תעשינה, וחמורים וערכים דברי סופרים וכו', ועייין ג"כ בהל' ת"ת לרבנו הזקן ב, ט.

ויה"ר שיזכה את סביבתו בהנהגת לימוד זה וכנ"ל מתחלה ידיעת הדינים אפילו בלא המקורים והנימוקים, וכוונתי בפשטות ברכות הנהנין, דיני התפלה, טלטול בשבת כו' וכו'.

ואי איישר חילי הייתי מנהיג לימוד זה בכל המוסדות חינוך מתחיל מגני ילדים ומסיים בישיבות וכוללים לאברכים, כי לדאבון ולצער הצד השוה שבהם, הוא אי שימת לב כדבעי ללימודים הנ"ל. ובפרט בדור זה שאינם נקנים בראי' בהנהגת הבית והרחוב ואדרבה כו' וד"ל.

(אג"ק ח"י אגרת ג'רלא)

דוקא הלומדים בשיעורים עמוקים חסרים יותר בידיעה בהלכות הצריכות

במענה על מכתבו ... בו כותב אודות עבודתו בקדש בתלמוד תורה דברים בהשכונה בה נמצא, ואשר השיעורים הולכים ומתרבים בכמות ובאיכות.

ויהי רצון מהשי"ת שלא יסתפק בעבודתו דעד עתה ויוסיף אומץ כפי יכולתו הוא שעל ידי זה תתוסף ההצלחה מלמעלה כמה פעמים ככה, וע"ד מאמר רז"ל, אדם מקדש עצמו מעט מלמטה כו'.

ואשרי חלקו שהעמידתו ההשגחה העליונה ללמד תורה לבני ישראל, ובודאי עושה זה בהקדמת מפתחות החיצונים ראשית חכמה יראת ה', על ידי אמירת דבי התעוררות לפני שומעי לקחו, וע"י השיעורים בהלכות הצריכות לדעתם בחיי היום יומים.

וברובא דרובא הנה דוקא הלומדים בשיעורים עמוקים בש"ס ופוסקים וראשונים, חסרים יותר בידיעה בהלכות הצריכות [ו]נוסף מאמר רז"ל ששגגת תלמוד עולה וכו'.

ופשוט שאין בזה כל ענין של בושה ח"ו, וכידוע ממנהג כמה גדולי ישראל שהי' להם קביעות בלימוד הלכות הצריכות, הלכה למעשה דוקא.

ושנוי הוא בתורה שבכתב וכפול בתורה שבע"פ, וכמ"ש את האלקים ירא גו' כי זה כל האדם, וכמרז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה.

והאריכות בדבר המובן אך למותר, ולא באתי אלא להוציא מלב אלו הטועים והתועים, ואצ"ל בארצנו הק' ת"ו אשר נתוספו בה כמה דינים התלויים בארץ. בברכה לבשר טוב בכל האמור.

(אג"ק חי"ב אגרת ד'רלג)

הכרח ללמוד לכל לראש עכ"פ הקיצור מהלכות הצריכות

נהניתי ממ"ש במכתבו אודות קביעות השיעורים השונים שבמחנמ הט', אבל מה שמפליאני ביותר . . הוא שאינו מזכיר דבר אודות שיעור לימוד בהלכות הצריכות שברובם נמצאים בשו"ע אורח חיים.

וכיון שנזקקים לדעת אותם ביותר הרי הכרח ללמוד לכל לראש עכ"פ הקיצור מהם והוא המודפס בסידורים "דרך החיים" להגאון מליסא, וכן יש להשתמש בזה בקיצור שו"ע (בדילוג כמה סימנים שלדיניהם אינם זקוקים כ"כ) וכיו"ב. והלואי שאפילו הלומדים ואותם שהשי"ת שם חלקם להיות יושבי אהל היו לומדים דינים אלו של ברכות הנהנין הפסק בתפלה וכו' וכו' אשר לדאבוננו חסרה במדה גדולה ומבהילה.

ויזכהו השי"ת אשר על ידו יתייסד לימוד זה גם במחננו הט' ובהתפשטות גדולה, ומה טוב באופן חיובי על כל המשתתפים בהשיעורים, וה"ה בנוגע לנשים בדיני טהרת המשפחה וכיו"ב.

(אג"ק ח"ח אגרת ב'תקמו)

להתחיל בהלכות השכיחות יותר ולדלג הענינים שאינם נוגעים כ"כ

ת"ח על מכתבו ... מבשר טוב מהשיעורים הנלמדים בריבים.

וכבר מלתי אמורה לכו"כ מאנ"ש, אשר לדעתי נכון ונחוץ להנהיג לימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומים נוסף על שאר הלימודים, כיון שסו"ס זהו כל האדם את האלקים ירא ואת מצותיו שמור.

ובדורנו זה שנתמעטו הלכבות ובמילא נתמעט הזמן המוקדש ללימוד שיעורים, צריך ללמד בספר שבו דינים הנוגעים למעשה והלכה ברורה ופסוקה, ולהתחיל באותן ההלכות השכיחות ורגילות יותר.

ואם באפשרי הרי בהם גופא לדלג הענינים שאינם נוגעים כ"כ, וכשיצליח השי"ת וילמדו בפעם השני' יש ללמוד על הסדר.

(אגרות קודש ח"י אגרת ג'קו)

דרכי החסידות

שיחות ואגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהר"י צ'
מליובאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

ר' גרשון-בער מפאהאר

"כל ימיו עסק בתורה ועבודה, והיה עוסק בעבודה שבלב כפי שני הפירושים המבוארים בדא"ח:
א. אין הארצן ב. מיט דער הארץ"

סיפר לי גם מענייני ה'יחידות' שלו

עוד מקטנותי ידעתי את הרב החסיד רבי גרשון-דוב מפאהאר, זה כמה שנים שהוא דר בעיר נעוויל פלך ויטבסק, וכארבע שנים, מקיץ תרנ"ג, הנה בכל עת בואו לליובאוויטש הוא מקרב אותי בקירוב גדול ומספר לי סיפורים מכ"ק אבותינו רבותינו הקדושים.

סיפורי הרב החסיד רבי גרשון דוב הם מענינים אשר ראה בעצמו ושמע מפיהם הקדוש, ומפי קדשם של כ"ק הרה"צ הרה"ח רבי חיים אברהם, בנו של כ"ק רבנו הזקן, רבי מנחם נחום, בנו של כ"ק הרבי האמצעי, וכ"ק דודי זקני הרה"צ בני כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, את אשר שמע מפי זקני החסידים ואת אשר קיבל מפי מורו ומדריכו הרה"ח הצדיק רבי הלל נ"ע [מפאריטש].

במשך שנים אלו, וביותר משנת תרנ"ה, חזר לפני כמה מאמרים ששמע מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" וכ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

קירוב מיוחד הראה לי בזה אשר סיפר לי גם מענייני ה'יחידות' שלו אצל כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" וכ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר רובם, תהילה לא-ל רשומים אצלי בעתם ובזמנם.

(קובץ 'התמים' ח"ה ע' רלב)

לקראת שבת

תרניש ותבין את הרהמנות שישנה עליך

החסיד הנודע לשם, תהילה ותפארת בתוככי זקני חסידי כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק', הר"ר גרשון דוב נ"ע . . היה מחונך מזקנו, אחד מבעלי שם בחסידי כ"ק רבנו הזקן. והיה – ר' גרשון בער – מקושר רבות בשנים לכ"ק אדמו"ר מהר"ש, ואחרי כן לכ"ק אדמו"ר.

רבות בשנים היה ר' גרשון-בער מתלמידי הרה"ק ר' הלל זצוק"ל מפאריטש. הנה כל ימיו עסק בתורה ועבודה, והיה עוסק בעבודה שבלב כפי שני הפירושים המבוארים בדא"ח: א. אין הארצן [–בתוך הלב] ב. מיט דער הארץ [–עם הלב].

מאוחר בלילה, לאחר עבודת היום ולאחר קריאת שמע שעל המיטה, שארכה זמן ממושך, והכין עצמו לברכת המפיל, רגיל היה לומר לעצמו: "גרשון בער! אתה הולך לישון, צריך לעשות תשובה כדי שתקום אחר לגמרי, שתרגיש ותבין את הרהמנות שישנה עליך".

אילו תביעות היו לחסיד ר' גרשון-בער נ"ע כלפי עצמו, ומדוע כל-כך ביטל את עצמו ודרש מעצמו, קשה להבין.

אך עצם העובדה, שחסיד שקיבל את חינוכו מזקני החסידים בעלי תורה ועבודה, התנהג בכזה סדר, שלא צריך להיות מרוצה מעצמו, ושיש לגלות את הדקות מן הדקות, את העניינים העמוקים ביותר בעבודת ה' בדרכי החסידות שעדיין לא נפעלו אצלו, הרי זו הוראה מסויימת עבור חסידים שהינם בעלי עבודה כיצד עליהם לעבוד על עצמם ולראות רק את חסרונות עצמם.

(אגרות קודש ח"י ע' קלא)

גם כפרי פשוט הינו שליח ההשגחה הפרטית

פעם הגיע ר' גרשון-בער לליובאוויטש, והמתין בחדר שלפני חדר ה'יחידות' להכנס ל'יחידות' אצל כ"ק אדמו"ר הרה"ק [הרש"ב נ"ע]. בינתיים נעמד ליד המקום שבו היו רגילים לתלות את המעילים העליונים, והתעמק במחשבותיו.

כשראה מענדל המשרת שהלה עומד ליד הבגדים, חשד בו – מבלי לדעת מיהו – שבכוונתו לקחת משהו, הוא תפס בו והובילו אל דלת היציאה.

ר' גרשון-בער בכה ואמר (על יסוד המובן ומבואר בעניין השגחה פרטית, אשר כל דבר הוא הוראה מלמעלה): מגרשים אותי מחדר הכניסה של הרבי.

ההתרחשות כולה אינה יותר מאשר טעות שטותית של אדם כפרי. מענדל המשרת התחנך אצל אביו דובער היישוב'ניק ביישוב ליד חאלאפעניק' – פלך מינסק, אדם ירא-שמים אך בר-דעת קטן ביותר.

ר' גרשון-בער, לבד זאת שהיה בר-דעת גדול בידיעת התורה בנגלה ובחסידות, היה גם חכם בחיים היום-יומיים.

לקראת שבת

לא

ברור, שעל-פי השכל, בשום פנים ואופן לא יעשה ר' גרשון-בער עניין ממעשה השטות של איש כפרי שוטה, אלא שאלו הם דרכי העבודה שרכנו הבעש"ט חידש, שגם כפרי פשוט הוא שליח ההשגחה הפרטית.

(ספר המאמרים תש"ט ע' 571)

הנפש הבהמית שלי מבינה טוב יותר באידיש

ר' גרשון בער היה עמקן בחסידות אך מקצר בדיבורו, היה מפרש הכל באידיש. שמעתי אותו סופר ספירת העומר – "היום יום אחד לעומר", והיה מתרגם: "היינט איז איין טאג לעומר". וכך בשאר הימים, דמצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי, היה מפרש הכל באידיש.

פעם אחת שאל את החסיד ר' פרץ (רבה של נעוויל ולאחר מכן רבה של צ'רניגוב) אם מותר לו לפרש באידיש את התפלה גם במקום שאסור להפסיק, אמר לו החסיד ר' פרץ לשם מה אתה זקוק לכך? וענה לו: הנפש הבהמית שלי מבינה טוב יותר באידיש...

(ספר השיחות תש"ד ע' מו)

לזכות

הילדה **רבקה תחיי**
לרגל הולדתה בשעתו"מ
ביום כ' ניסן תש"ע

*

נדפס ע"י ולזכות הורי
הרה"ת **לוי הלוי** וזוגתו מרת **קריינא** שיחיו
שטאק

יה"ר שיזכו לגדלה לתורה, לחופה ולמעשים טובים
מתוך בריאות, נחת והרחבה